

DI WEEKEND

Från punkfoto till Moderna museet – ”konstens roll i samhället”

Annika Elisabeth von Hausswolffs stora retrospektiva utställning Alternativ sekretess, skulle ha öppnat våren 2020. Nu, en pandemi senare, är det äntligen dags.

”Konst är något som vi själva skapar. Ungefär som religion; människan har skapat den för att hon behöver den”, säger hon.

Johanna Saldert

Uppdaterad: 19 november 2021, 09:23 Publicerad: 14 oktober 2021, 14:02

Annika Elisabeth von Hausswolff. **Foto:** Evelina Carborn

Sällan har behovet av att få uppleva film, teater, konserter, dans, festivaler och konst tillsammans med andra varit så uppenbart för så många som nu.

”Konsten får oss att reflektera och diskutera. Det är det som är konstens roll i samhället”, säger fotografen och samtidskonstnären Annika Elisabeth von Hausswolff, efter nästan 40 år bakom kameran.

Folkhälsomyndigheten har lättat på restriktionerna och verken i utställningen Alternativ sekretess ligger ännu ouppackade i Moderna museets källare i Stockholm.

”Jag tänker konst som ett rum, som har kontakt med verkligheten och överkligheten, och att vi i detta rum formulerar frågor och problem, som inte går att prata om någon annanstans.”

Behövs ett särskilt rum för den sortens samtal?

”Jag tror det. Ordet prata leder tanken fel. Jag menar beröring. Konst är inte av naturen given utan något som vi själva skapar. Ungefär som religion: människan har skapat den för att hon behöver den. Samma sak med konsten.”

Annika Elisabeth von Hausswolff är punkaren som blev en av Sveriges internationellt mest kända fotokonstnärer.

Genom en pojkvän på 1980-talet, sångaren Freddie Wadling, kom hon i kontakt med det kultförklarade skivbolaget Radium i Göteborg. Hon började plåta dess artister, blev assistent till den surrealistiske fotografen Tom Benson, utbildade sig och slog igenom sista året på Konstfack 1993 med bildsviten Tillbaka till naturen, inspirerad av brottsplatsfotografier efter mördade kvinnor. Sex år senare representerade hon Sverige på Venedigbiennalen.

I början av 1990-talet stod fotografiet i en brytningstid. Den traditionella rollen som dokumenterande sanningssägare ifrågasattes och ersattes delvis av foto som samtidskonst. Nya generationer experimenterade, under ledning av professorer som Tuija Lindström och Hans Hedberg, med kritiska, konceptuella och iscensatta bilder. Det gör Annika Elisabeth von Hausswolff fortfarande.

Vår tids syn på kropp, kön och maktstrukturer blev med åren hennes signum och levebröd. I dag är det hon som tillhör etablissemangen och hennes alster som lyfts fram i konstens finrum – Guggenheim Museum i New York, Moderna museet och Magasin III i Stockholm, Kiasma i Helsingfors, Astrup Fearnely i Oslo, Hasselbladstiftelsen, Göteborgs respektive Norrköpings konstmuseum.

Vad vill du med din konst i dag?

”Det vet jag inte. Jag har aldrig varit mycket för visioner eller drömmar. Jag är en bra improvisatör, hakar liksom på det som händer.”

Du har inget behov av att förändra världen?

”Jag är säker på att alla konstverk förändrar världen lite grann. Jag är nöjd med att få bidra till en konsttradition. Varför förändra världen? Den händer ju. För mig är det viktigare att försöka vara en bra människa och göra det som man har lust med, i mitt fall konst.”

Du lägger stor vikt vid titlar. Vad ligger bakom Alternativ sekretess?

”Jag tycker om att använda två ord som tar ut varandra. Det finns förstås en koppling till Kellyanne Conways omvandling av lögnen om att fler människor kom på Trumps presidentinviqning än på Obamas till ’alternativa fakta’.”

Annika Elisabeth von Hausswolff fördjupar svaret:

”Konst är ett uttryck för mig och den tid som vi lever i. Det kan hända att man egentligen vill vara hemlig, sekretessad, och då kan konsten bli ett alternativ. I stället för att tala klarspråk talar man poetiskt. Så skulle man kunna tolka titeln.”

”Sekretessad”?

”Ja, alltså belagd med sekretess. Filosofen i mig uppfinner gärna nya ord för att skapa nya bilder.”

Hur kommer det sig att du ofta tillför ett stänk av obehag i dina verk?

”Det obehagliga är mer intressant än det behagliga. Jag fascineras av det som fattas i en bild eller ett sammanhang eftersom det får mig att undra och fundera. Som konstnär använder jag konsten för att bearbeta hur det är att vara människa. Jag tar in samtidigt, processar den genom mitt medvetande och ut kommer bilder.”

Hey Buster! What Do You Know About Desire? (1995)

Hur är det att vara människa?

”Komplicerat, roligt, tröttsamt, omstörtande och modigt. Det finns en ödmjukhet också, i att finnas. Jag har en leda i mig som måste bekämpas. Leda är inte rätt ord, inte uttråkad heller... Jag har ett mörker, som härbärgeras via konsten. Mina spjäll är liksom öppna för det tragiska.”

Depressioner, menar du?

”Ja, i meningen brist på vissa signalsubstanser i kombination med erfarenheter av livet. Jag har inga diagnoser vad jag vet, däremot en kemisk känslighet som gör att en del saker blir påfrestande.”

Har den känsligheten med uppväxten att göra?

”Ja, när jag var fem år var jag med om en händelse som satte livslånga spår i mig.”

”Jag har aldrig blivit slagen, övergreppad, utsatt för övergrepp, eller så. Vad som hände vill jag inte gå in på, men det handlar om svek, som påverkar mig än i dag.”

Att känna sig sviken som barn kan stöka till det med tilliten som vuxen. Kan det vara så att händelser, som andra ser som en besvikelse, upplever du som ett svek?

”Ja. Jag förstår intellektuellt att det inte handlar om svek, men rädslan för att bli övergiven finns där.”

Annika Elisabeth von Hausswolff växte upp i Göteborg. Båda föräldrarna saknade högre utbildning och arbetade som spårvagnsförare.

”Vi var som tre solitärer, aldrig en enhet.”

Ålderskillnaden till den sju år yngre systemen var under uppväxten för stor för att de skulle bilda en ställföreträdande enhet.

Hade du en olycklig barndom? En dysfunktionell uppväxt behöver ju inte vara detsamma som olycklig?

”Min uppväxt var otrygg och instabil. Man visste inte var folk var och förstod inte varför de var där de var, om man fick veta.”

Enligt Annika Elisabeth von Hausswolff finns alltid en släkting eller annan vuxen som, utan att veta om det, blir mentorer och tar hand om det som saknas i hemmet. Farmor i Piteå blev hennes räddning.

”Farmor hade världens bästa skratt, spådde i kort, var ansvarsfull och förbaskat rolig. Jag hade en familj, men den var mest på ytan. Så jag ser inte kärnfamiljen som den bästa strukturen. Det bästa för barn är väl att växa upp med ett gäng vuxna omkring sig.”

Den egna familjens kulturinslag bestod av Nordens kriminalkrönika och en pytteliten tv.

”Mamma har sett alla Ingmar Bergmans filmer, om och om igen. Jag var 11 år när jag såg min första Bergmanfilm, Sjunde inseglet, och blev helt betagen. Filmens geniala bildspråk ihop med den dråpligt roliga dialogen blev en milstolpe! Inget var sig likt efter det.”

Annika Elisabeth von Hausswolff kompletterar bilden av sitt mörker:

”Det finns både ett enormt mörker i mig och en enorm lust, en inre glädje. De två tillsammans utgör min motor.”

Bränslet i den motorn är andra konstnärer och deras verk, film och musik.

”Det finns inget som jag älskar så mycket som att möta en annan konstnär. Mötet ger mig en enorm anknytning, som släktskap. Konstens viktigaste egenskap är att finnas till. Den är inte till för att säljas eller marknadsföras.”

Det säger konstnären vars verk kostar mellan 40.000 och 150.000 kronor, beroende på upplaga och storlek.

”Jag är glad att jag säljer, det betyder att jag kan fortsätta. Numera undervisar jag halva min tid.”

När vet du att ett verk är färdigt?

”När det inte finns något att tillägga. Ibland sitter det med en gång. Ibland vet jag inte om jag skulle få något gjort om ingen frågade efter det. Nu har Moderna museet frågat om en utställning. Det ger lust att göra någonting i det rummet. Deadlines är bra. Jag är inte den som går till ateljén varje morgon och gnetar på i ur och skur. Jag har alltid tänkt att så gör de som är konstnärer på riktigt.”

För drygt tio år sedan tvingades hon släppa den analoga fototekniken och ställa om till den digitala.

Försök att hålla ordning på tid och rum (1997–2001).

”Mina bevekelsegrunder låg i mörkrummet och kamerans mörka rum. Med storformat kan man inte testfotografera, så jag tog polaroidbilder för att kolla ljus och komposition, innan jag tog den riktiga bilden. När polaroidfabriken lade ned 2008 blev jag otroligt vilsen.”

Till slut började hon experimentera med att lägga objekt i scannern, köpte särskilda fotofilter som scannades in och gjordes nya bilder av.

”Jag hade fastnat lite i mitt mörkrumssymboltänk, så på sätt och vis var det bra att fabriken lade ned.”

Annika Elisabeth von Hausswolff är känd för sitt symboltänk och sin fascination för psykoanalys. Som ung lånade hon ständigt på biblioteket, plöjde som 15-åring CG Jungs klassiker Människan och hennes symboler och blev fast.

”Freuds idé om hur medvetandet är uppbyggt i detet, jaget och överjaget roar mig. Det kittlar på ett bra sätt och är väldigt användbart i konsten.”

Psykoanalytikern och barnläkaren Donald Winnicott är en favorit med sina teser om lekens betydelse för barnets psykiska utveckling.

”Det är direkt applicerbart på konst. Konst är att fortsätta leka, kanske lite mer allvarligt. Men barns lek är också på allvar.”

Fransmannen Didier Anzieu är en annan favorit. I Hudjaget skriver han om huden som en beröringskontakt med omvärlden och samtidigt en sköld för människas inre. Anzieu menar att - huden förbinder det fysiska och psykiska, och tar till metaforer, konst och berättelser för att få teorierna begripliga.

”Anzieus idé kan vara lika subversiv som konsten. Det är modigt att vara omstörtande. Han pekar ju på saker om människan som vi egentligen inte vill kännas vid.”

Alternativ sekretess visar ett hundratal verk, både konstnärens egna genom årens lopp och hennes personliga urval ur Moderna museets samlingar. Utställningen öppnar den 23 oktober.

Hur är det annars?

”Annars... ja... jag dricker för mycket.”

Varför då?

Annika Elisabeth von Hausswolff slår, plötsligt blottställd, ut med armarna:

”För att dämpa min ångest.”

Funkar det?

”Ja. I stunden.”

En del äter för mycket, andra för lite. En del tränar för mycket, andra inget alls. Somliga håller sig sysselsatta med prestigedrivna konflikter medan andra är så konflikträdda att de duckar för sin egen skugga. Några dricker för mycket, några känner efter för lite och förvånansvärt många jobbar för mycket.

Annika Elisabeth von Hausswolff nickar.

Exakt var gränsen går för ”för mycket” är irrelevant när självinsikten redan kommit dit.

Vad gör dig ursinnig?

”När barn far illa. På ett mer profant plan blir jag ursinnig över smulor. På golvet, bordet ... jag retar ihjäl mig. Varför ska det finnas smulor?”

Ursinnet omfattar även dammråttor.

Har du aldrig funderat på att gå i psykoanalys för det?

Annika Elisabeth von Hausswolff frustar till av skratt.

Men tänk om din aversion mot smulor och damm är en symbol för något annat – kanske skam och skuld, eller sorg och saknad i hemmet?

”Du tycker det?”

Okej, jag formulerar om frågan: Blir du lugn när hemmet är damm- och smulfrött?

”Nej. Inte det minsta.”

Så det obehagliga sitter inte i smulorna i sig?

Skrattet klingar av men blicken förblir leende. Annika Elisabeth von Hausswolff har aldrig gått i psykoanalys, men provade terapi för många år sedan.

På frågan vad som gör henne lugn och trygg blir svaret:

”När barnen och jag var på bio i lördags. Att vi tre satt där på rad, så här efter pandemin och strax efter att den äldste flyttat hemifrån, och såg science fiction-filmen Dune tillsammans var underbart! Jag var ointresserad av storyn, men är löjligt förälskad i specialeffekter.”

Hon funderar och tillägger:

”**Jag känner mig lugn** när jag kör bil – långt och ensam i bilen. Att vara på väg någonstans, bara jag, som styr och kontrollerar är en fantastisk frizon.”

Donald Winnicott, född 1896 och professor i England på 1950-talet, myntade uttrycket ’good enough mother’. Hurdan är du som mamma?

”Jag har flippat ut, skrikit och smällt i dörrar, men jag vet att mina barn haft en bra uppväxt. Det märks. Jag har kunnat gå tillbaka och be barnen om ursäkt. ’Förlåt, det där var inte okej. Hur kändes det?’”

Det viktigaste som förälder är att kunna se och ge barnet den empatin i efterhand, och att barnet blir tryggt nog för att göra detsamma mot andra, menar Annika Elisabeth von Hausswolff.

”Det som fattades mig när jag växte upp var att det inte fanns någon som helst vilja att prata om känslor.”

”Jag tror inte att man kan hantera alla känslor, vardagen är ju vad den är – fucking jobbig. Men om man efteråt kan se sitt beteende utifrån och självmant gå tillbaka och fråga ’hur kändes det där, det kan ju inte ha varit kul för dig’, så tror jag att man har gjort ett bra jobb. Inte bara som förälder utan som människa.”

ANNIKA ELISABETH VON HAUSSWOLFF

Ålder: 53 år.

Familj: Sambo med konstnären Klas Barbrsson, en son, 20 år, och en dotter, 17 år, från tidigare förhållande.

Bor: Göteborg.

Gör: Fotograf och bildkonstnär, adjungerad professor vid Högskolan för konst och design (HDK-Valand) vid Göteborgs universitet, grundare och redaktör för konstbloggen Tsnok.se, ledamot i Konstakademien. Utbildad vid Sven Winquists fotoskola i Göteborg, Konstfack i Stockholm och Kungliga Konsthögskolan i Stockholm (grafik och video).

Aktuell: Med utställningen Alternativ sekretess på Moderna museet i Stockholm 23 oktober - 20 februari 2022 och på Moderna museet i Malmö 26 mars - 4 september 2022.

Johanna Saldert

Publicerad 2021-10-14, DI Weekend

<https://www.di.se/nyheter/fran-punkfoto-till-moderna-museet-konstens-roll-i-samhallet/>